

абсолютне і законом захищене право фізичних та юридичних осіб на об'єкти власності, такі як продукти праці, засоби виробництва, гроші тощо. Приватна власність є ключовим фактором переходу до ринкової економіки в рамках позитивно-правового підходу. Власність розглядається як економічна категорія, а право власності – як ідеологічне явище, породжене розумом людини, що відображає позитивний правовий погляд на цей інститут.

Список джерел:

1. Актуальні проблеми філософії права: посібник. О. М. Балинська, А. С. Токарська, В. А. Яценко; за заг. ред. О. М. Балинської. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 612 с.
2. Право приватної власності на житло та його обмеження : монографія. І. В. Лисенко, А. М. Лисенко, К. В. Скиданов, Л. В. ПеБібліогр. с. 165–179.
3. Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів : матеріали Всеукр. наук-практ. конф. (м. Дніпро, 23 листоп. 2022 р). Дніпро. ДДУВС. 2022. 644 с.

Шапошникова І.В.

Херсонський державний університет

СТРАХ ПОВЕРНЕННЯ ДОДОМУ: ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ ПАТОЛОГІЇ ДЕ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Аналізована проблема набула актуальності тому, що початок повномасштабної військової агресії росії проти України призвів до глобальних зрушень не тільки на рівні функціонування соціальних інститутів, а й у соціальних середовищах у межах різних адміністративних територій нашої країни. Ці зрушення відбувалися (та й донині відбуваються) у залежності від того, який статус має територія: тимчасово окупована, де окупована, зона проведення активних бойових дій, територія з великою кількістю вимушено переміщених осіб, підтоплена територія у наслідок підриву дамби Каховської ГЕС, територія з майже повністю зруйнованою інфраструктурою тощо. Як наслідок, виникають соціальні проблеми, активними діячами яких стають як великі і малі соціальні групи, так і окремі індивіди. На думку Олександра Кацьори «соціальна проблема включає в себе дві складові: об'єктивну складову – реальну ситуацію або об'єктивну умову, що має

набір зовнішніх ознак, які можна зафіксувати та кількісно описати; та суб'єктивну складову, яка включає так званих суб'єктів соціальної проблеми, які визначають ту чи іншу ситуацію як проблемну, до яких відносять причетних до проблеми і залучених у проблему»[2]. Такою соціальною проблемою на де окупованій частині Херсонщини стала ситуація відмови повертатися до рідних домівок тих, хто, намагаючись зберегти життя своє і своїх рідних, виїхав у різні періоди повномасштабної агресії сусідньої держави. Отже, соціальну проблему неповернення населення до деокупованих територій можемо розглядати як соціальну патологію. У соціології першим теоретичним та концептуальним підходом до соціальних проблем був підхід соціальної патології. Основою даного підходу є бачення соціальної проблеми як перешкоди для нормальної роботи соціального організму[2]. Страх повертатися додому і стає тією соціальною патологією, яка буде перешкоджати стабільному розвитку Херсонщини. Якщо за показник соціального розвитку окремих територій взяти їх населення, то можемо простежити, що можливість мати абсолютно здорове соціальне середовище найвірогідніше буде там, де повною мірою будуть розвиватися усі соціальні інститути: від сім'ї до таких інститутів, як економіка, право, освіта тощо. Оскільки явище вимушеного переміщення жителів Херсонської області у інші регіони України та за її межі набуло масового характеру, а страх обстрілів звільнених районів утримує від повернення, то сподіватися на оздоровлення соціуму тут не доводиться, тому і виникла гіпотеза про появу нової соціальної патології, яка, якщо не вжити вчасно заходів, може призвести до трагічних наслідків – аж до зникнення традиційного для України соціо-культурного простору. Відтак членами соціологічної лабораторії ХДУ за ініціативи ректора Олександра Співаковського та проректорки Алли Цапів було проведено пілотажне дослідження «Настрої мігрантів з України в результаті повномасштабного вторгнення російської федерації». Термін проведення опитування квітень-червень 2023 року. Генеральна сукупність: мігранти з України у наслідок повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України віком від 18 до 75 років. Вибіркова сукупність – 520 осіб. Вибірка репрезентативна для мігрантів з України у наслідок повномасштабного вторгнення

військ російської федерації на територію України. Відбір респондентів здійснювався методом снігової кулі. Помилка репрезентативності дослідження: не більше 4%, довірна ймовірність – 95 %; анкетне опитування поштове (електрон-напошта). Вік респондентів складала мігранти від 20 до 70 років. За даними опитування переважну більшість респондентів складають особи жіночої статі (67% - жінки; 33% - чоловіки), це може бути пояснено спрощеною процедурою перетину кордону у період дії особливого режиму воєнного стану в Україні. Значна частина респондентів має вищу освіту, що може бути пояснене більш активною позицією щодо мобільності, можливістю здійснювати професійну діяльність в Україні дистанційно та намаганнями побудувати кар'єру у країні перебування, це може стати причиною збільшення звернень щодо нострифікації дипломів про вищу освіту. За рівнем освіти серед опитаних мають вищу – 89% ; незакінчену вищу – 5%; середню спеціальну – 3%; середню – 2,3 %.

Дослідження показало, що значна кількість респондентів виїхало за межі України сім'ями, або з членами родини. На запитання: «Ви перебуваєте у країні самі?» Ні – 85% респондентів; так – 15%. На запитання: «Чи залишився в Україні хтось з Ваших близьких родичів?» Так – 93%; ні – 7%. Можемо спрогнозувати, що саме ці 7% респондентів до України не планують повертатися за будь-яких умов.

Позиція «Вид діяльності в Україні до 24 лютого 2022р.» корелюється з показником ОСВІТА, оскільки сумарно майже 80% опитаних не могли б реалізувати себе у професійній діяльності без вищої освіти: висококваліфіковані фахівці – 50%; керівники підприємства/установи – 2%; керівник підрозділу – 6%; підприємці – 21 %;

Ще 20 % – кваліфіковані робітники без середньої спеціальної та неповної вищої; інші категорії – 1%

Проаналізувати відповіді на запитання: «Назвіть основне джерело засобів існування у країні проживання», стає очевидним співвідношення позицій високо кваліфікований фахівець і дистанційна робота в Україні (51%) .

Порівнюючи позиції: Підприємці – 21 % та Доходи від бізнесу в країні перебування – 5%,

Прогнозуємо, що лише чверть з тих, хто мав бізнес в Україні, змогли започаткувати/зберегти його у країні перебування.

Матеріальна допомога з різних джерел –12%; Ваші попередні грошові заощадження –5%; Тимчасова робота (чи підробітки) в країні перебування –6%; Інше джерело доходу – 6%.

Лише 16% опитаних зазначили, що мають «Постійну роботу в країні перебування». Можемо спрогнозувати, що саме серед цих респондентів і є ті 7%, які не повернуться в Україну за будь-яких обставин.

Якщо взяти умовний населений пункт з кількістю мешканців 350 000, то не повернуться 2 450 осіб, а якщо врахувати, що на їх утриманні є неповнолітні 17-14 років не важко порахувати, як ці втрати для регіону збільшаться у найближчі 1-2 роки, а наявність дітей молодшого віку покаже втрати і на більш віддалену перспективу.

Аналізуючи наміри мігрантів з України через збройну агресію росії, бачимо, що прогнози втрат людського капіталу для нашої країни фіксуються майже на рівні чверті усіх опитаних. Однозначність відповідей на запитання: «Чи плануєте Ви повернутися в Україну?»: так – 78%; ні – 22% говорить про загрозу втрати не просто людського ресурсу, а навіть окремих сегментів соціально-економічного розвитку, які цими людьми забезпечуються.

Відповіді на запитання: «Вкажіть період, коли плануєте своє повернення» є також досить однозначними: повернення можливе за умов повної безпеки для життя людей. Через деякий час після перемоги – 54 %; після припинення обстрілів регіону, де проживаю – 18%; у віддаленій перспективі – 9%; до початку осені 2023 року – 7%; найближчим часом –6%; залежить від різних обставин – 6%. Тобто страх за власне життя і життя своїх близьких і створює соціальну ситуацію, яка не сприятиме «оздоровленню» соціальних процесів на Херсонщині.

На наступні запитання пропонувалося обрати декілька варіантів відповідей : «Назвіть умови повернення в Україну». Припинення обстрілів регіону, де проживаю

– 47%; перемога – 75%; повне звільнення області проживання від окупантів – 32%; відновлення робочого місця – 13%; забезпечення житлом – 6%; відновлення роботи закладів освіти – 25%; забезпечення соціального обслуговування – 21%; забезпечення медичних послуг – 27%; Повне відновлення інфраструктури – 30%.

Щодо умов повернення, то бачимо однозначну позицію усіх респондентів – безпека і можливість реалізувати права, гарантовані Конституцією України. Досить не однозначними є відповіді на запитання: «Назвіть причини, які стримують Вас від повернення в Україну найближчим часом. Небезпека повернення військових дій – 81%; відсутність роботи – 17,3%; відсутність житла – 9%; зруйнована інфраструктура – 35%; відсутність працюючих дошкільних освітніх закладів – 20%; маю роботу у країні перебування – 9%; можу працювати дистанційно в Україні – 30%; отримали громадянство у країні перебування – 1%; здобуваю вищу освіту у країні перебування – 1 %; діти здобувають освіту у країні перебування – 15%; не бачу перспектив для реалізації своїх задумів в Україні – 22%; не маю наміру вступати до збройних сил України – 23%; не зможу реалізувати свої релігійні уподобання – 1,4%. Відповідь: «Не бачу перспектив для реалізації своїх задумів в Україні» (22%) повністю корелюється з показником «не планую повертатися в Україну» (22%). Показник: «Не маю наміру вступати до збройних сил України» (23% опитаних) викликає занепокоєння щодо ціннісних орієнтацій громадян України-мігрантів, їх трансформації. Адже відповідно до статті 65 Конституції України «Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Громадяни відбувають військову службу відповідно до закону»[3] і регулюється Законом України « Про військовий обов'язок і військову службу»[1]. Тут виникає потреба в окремому дослідженні щодо реалізації Концепції національного виховання, яку покликані втілювати інституції освіти, та тенденцій трансформації патріотичних настроїв українців. Отже, таке патологічне соціальне явище, як страх повернення на де окуповані території, переходить у клас соціальних проблем, що «потребують практичного вирішення, як внаслідок стихійного накопичення масової суспільної

думки, так і внаслідок експертних оцінок фахівців і вчених, які поєднуючись призводять до формування адекватної суспільної відповіді на нього» [4].

Література

1. Закон України « Про військовий обов'язок і військову службу» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>)
2. Кацьора, О. (2020). Соціологічна інтерпретація соціальних проблем. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*, 23 (6–7), 39–45. doi: 10.15421/172063
3. Конституція України <https://ccu.gov.ua/library/konstytuciya-ukrayiny-oficiynnyy-tekst-stanom-na-1-travnya-2021-r-razom-iz-vytyagamy-z-rishen>)
4. Сердюк О.О. Проблеми визначення соціальних патологій в сучасній соціології (https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUK EwjE45_krOaBAxU_AxAIHQzsCmcQFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Funivd.edu.ua%2Fscience-issue%2Fissue%2F68&usg=AOvVaw1VOq0phiScwCZHBHMUZCDQ&opi=89978449)

Янушевський О.М.

Київський університет інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕФЛЕКСІЇ ІДЕЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ПРАВІ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

З появою держави міжплемінні конфлікти та спори набували обрисів війн в тому вигляді, як ми їх сьогодні собі уявляємо та спостерігаємо.

Тому в Середні віки в країнах Європи постало питання знаходження доктрин для виправдання та обґрунтування законності війн, що слугувала б і військовим, і політичним, і економічним цілям. Однак у той же час зустрічаємо окремі погляди, які пропонували революційні на той час ідеї «справедливої війни». Зокрема такими поглядами відзначалися польські тогочасні вчені, наприклад Станіслав зі Скарбімежа (Stanisław ze Skarbimierza, бл. 1365–1431 pp.) у своїй роботі ще з 1410 р. «Казання про справедливі війни» (Kazanie o wojnach sprawiedliwych) торкається питань ведення війни, добросусідських відносин, навіть із поганями (якими на той час були дружні до Польщі литовці), відстоює позицію, що jus naturale (природне право) властиве всім народам [3].